

Constructief

Social work, een constructieve benadering is een boek over de waarde van meervoudige kennis. De constructieve benadering, zoals hier uitgewerkt, is te typeren via de kernbegrippen 'betekenis' en 'onzekerheid'.

Betekenis: Mensen lijden niet aan de werkelijkheid of aan objectieve problemen, maar aan de betekenis die zij hieraan ge-

ven, door middel van taal. Maatschappelijk werk helpt mensen nieuwe betekenis te geven aan problemen. Verhalen waarin zij zichzelf presenteren als slachtoffer reconstrueren zij met de maatschappelijk werker tot verhalen waarin zij meer als actor in het leven staan.

Onzekerheid: Processen van betekenisgeving zijn niet algemeen geldend, maar gebonden aan persoon, tijd, plaats en context. Dit leidt tot (gedeelde) onzekerheid over de waarde van de eigen betekenis.

Het boek kent vier praktische en zes theoretische hoofdstukken. Het beschrijft hulpverlening als een proces waarin twee actoren aan het werk zijn die elk primair eigen doelen nastreven en – ondanks de beperkingen van de taal – proberen gedeelde betekenissen te creëren. Dit is een belangwekkend perspectief in een tijd waarin het vaak gaat over effectieve interventies, alsof deze op zichzelf kunnen bestaan, los van de mensen die zich tot elkaar verhouden. In de praktische hoofdstukken wordt zichtbaar dat de constructieve benadering sterk lijkt op activerende, oplossingsgerichte – zelfs politiserende hulpverlening en empowerment. De werkwijze van het 'externaliseren van het probleem' biedt mooie aanknopingspunten voor maatschappelijk werkers. Alleen al hierdoor is het een belangrijk boek dat tegelijk, impliciet of expliciet, spanningsvelden zichtbaar maakt die een discussie waard zijn.

Spannend is ten eerste de vraag hoever we komen, met deze zienswijze als kompas, als we te maken krijgen met mensen die grensoverschrijdend gedrag vertonen en wier verhaal een voortdurende legitimering – dus versterking – vormt van dit gevaarlijke gedrag. De belangen van iemand om dit verhaal te handhaven kunnen groot zijn. Wanneer gaat de dialoog over in een monoloog? Hoe legitimeren we bemoeizorg of een justitiële ingreep? Waar de context van justitie aan bod komt, opperen de auteurs om toezichhoudende en helpende rollen te scheiden. Dit versterkt mijn idee dat de auteurs zowel praktisch als theoretisch niet goed raad weten met deze spanning.

Een tweede spanning ervaar ik waar de verhouding van het constructivisme tot het thema 'macht' aan bod komt, en de auteurs zich beroepen op de structuralist Foucault. Hier spreken zij over 'waarden die heersen in een bepaalde cultuur, die worden voortgebracht door macht, waardoor mensen aan die waarheden worden onderworpen'. Via de constructieve benadering kunnen mensen dan worden geholpen om de regie over de betekenissen terug te krijgen. Dergelijke passages lees ik als een – sympathieke – poging om het machtsvraagstuk te integreren

in het constructivisme. Maar mijn indruk is dat hier moeilijk verenigbare concepten verknoopt worden, wat ook te merken is aan het minder actieve taalgebruik. Hier passeert ook de gedachte dat mensen 'in een cultuur' leven. Een constructivistische opvatting van cultuur is echter dat cultuur niet in zichzelf bestaat als iets buiten onszelf. Constructivistisch is niet de vraag hoe 'de cultuur' ons gedrag verklaart, maar hoe te verklaren is dat wij, als handelende en betekenisgevende mensen, bepaalde elementen van een cultuur al dan niet integreren in ons levensverhaal. Een derde spanning betreft de verhouding van het constructivisme tot onderzoek naar effecten van sociale interventies, ofwel: 'wat werkt?'. De auteurs pleiten voor constructivistisch onderzoek naar betekenisgeving in plaats van effectonderzoek. Zij constateren tegelijkertijd dat dit effectonderzoek nodig is in het huidige debat om het social work te legitimeren. Zij stellen dat effectonderzoekers ten onrechte neutraliteit, contextonafhankelijkheid en algemene toepasbaarheid claimen. Dit is echter een verouderde en enigszins karikaturale weergave. Het onderzoek naar effecten van onder meer psychotherapie en reclasseringsinterventies is in snel tempo veelzijdiger en veelkleuriger geworden. Het adagium *what works* van tien jaar geleden is nu: *what works, for whom, in what circumstances and by who?* Vooral onderzoek naar de vraag *who works* leidt tot bevindingen omtrent het belang van de relatie en gedragskenmerken van de professional die koren op de molen kunnen zijn van een constructivistische social work-benadering.

De praktische hoofdstukken zijn toegankelijk en inspirerend, de theoretische hoofdstukken kennen verhelderende passages maar een meer transparante uiteenzetting zou voor maatschappelijk werk-studenten welkom zijn. Zonder meer een verdienste van het boek is dat het een fundament tracht te leggen onder de constructivistische benadering.

Anneke Menger, lector Werken in een Justitieel kader, Hogeschool Utrecht

• Parton, N. & P. Byrne (m.m.v. Carol van Nijnatten) (2007), *Social Work. Een constructieve benadering*. Houten: Bohn Staf-leu van Loghum, 219 pp. ISBN 978-90-313-4730-8, € 32,50

Kans

Maatschappelijk werkers die tussen 1976 en 1998 in Nijmegen de Voortgezette Opleiding volgden, herinneren zich Rob van Woerden. Als docent of supervisor of misschien alleen als 'hoofd in een rolstoel'. In 1961, als 24-jarige, loopt hij bij een duik in het zwembad een hoge dwarslaesie op, waardoor hij nog slechts zijn hoofd en een

arm kan bewegen. Zijn levensverwachting is volgens de artsen drie tot negen maanden. 'Dat zullen we nog wel zien', denkt de patiënt en dat heeft hij nadien nog vele malen gedacht, zoals blijkt uit zijn autobiografische boek dat inmiddels al een derde druk kent. Het boek getuigt van een sterke levenswil, doorzettingsvermogen – soms tot op het roekeloze af –, de durf om

zonder schaamte hulp te vragen en wederzijds betekenisvolle contacten binnen een hecht persoonlijk en professioneel netwerk.

Dit netwerk helpt hem bij het tot stand komen van het boek. De uitgewerkte tekst van een reeks interviews vult Van Woerden gaandeweg aan. Eerst nog met een aangepast mondstukje typend op een elektrische typemachine, later via een spraakbesturingsprogramma op de computer.

De eerste acht hoofdstukken omvatten primair een chronologische levensbeschrijving, met veel anekdotes. De laatste vijf hoofdstukken zijn meer beschouwend. Ze gaan onder meer over ervaringen met psychotherapie, zingeving en herwaardering van crisissituaties.

Op het moment van de fatale duik is Rob van Woerden werkzaam in een technisch beroep, maar daarin kan en wil hij niet verder. Twee contacten dragen in het bijzonder bij aan zijn beroepsheroriëntatie. In de eerste plaats het contact met een jonge fysiotherapeute in het revalidatiecentrum die niet wegloopt voor de woede en felle emoties van haar patiënt als die beseft dat beter worden er niet in zit. In de tweede plaats het contact met de man die in het revalidatiecentrum een maatschappelijk werk-functie vervult. Hij maakt uit dat zijn uitbehandelde patiënt alleen nog naar een verpleeghuis kan en acht alle 'oplossingsmogelijkheden' die Van Woerden zelf oppert onzinnig. Beide contacten motiveren Van Woerden voor datgene wat in en tussen mensen gebeurt.

Van Woerden gaat psychologie studeren, iets waarvoor enorm veel institutionele en (zorg)technische problemen overwonnen moeten worden. Dit steeds met hulp van zijn omgeving en in het bijzonder zijn vrouw Marijke, die naar voren komt als een krachtige persoonlijkheid met ook veel doorzettingsvermogen. Na afronding van zijn studie solliciteert Van Woerden als therapeut aan de Pompekliniek (TBS) in Nijmegen. Als die begin jaren zeventig in opspraak komt en moet reorganiseren, gaat hij drie dagen per week werken bij de V.O. en twee dagen in een eigen psychotherapeutische praktijk.

Het boek is om verschillende redenen de moeite waard. In de eerste plaats vanwege het intrigerende verhaal van iemand die van een zeer ernstige crisis een kans maakt. Daarbij spaart de auteur zichzelf overigens niet: hij is zowel expliciet over zijn sterke als zijn minder sterke kanten. In de tweede plaats biedt het boek een visie op hulpverlening en (psycho)therapie, plus een stuk (cultuur)geschiedenis van de Pompekliniek in de jaren zeventig en de V.O. in volgende decennia. Dit uiteraard door de ogen van één man, al zijn commentaren van anderen ingevoegd. Het boek is van kloeke omvang en desondanks niet prijzig, maar de uitgever had voor hetzelfde geld het boek (beter) kunnen redigeren: hier wat herhalingen of details schrappen, daar wat herschikken en spel- en stijfoutjes corrigeren. Het draagt nu hier en daar nog sporen van de moeizame totstandkoming, die overigens een prestatie van jewelste is.

Nel Jagt

- Woerden, R. van (2008), *In elke crisis schuilt een kans*, 's Hertogenbosch: Adr. Heinen, 305 pp. ISBN 978-90-868-0106-0, € 17,50

Coaching

Coaching is in. De soorten coaches zijn niet meer te tellen en de literatuur over coaching is uitgebreid en divers. Coaching is geen maatschappelijk werk, maar vaak wel een onderdeel van maatschappelijk werk, in de zin van 'het helpen van cliënten zichzelf te helpen', het ondersteunen van de omgeving van cliënten of het begeleiden van stagiaires en startende collega's. In die zin kan de literatuur over coaching maatschappelijk werkers (selectief) wat bieden, al verschilt de cliënt van een coach van die van een maatschappelijk werker. Het *HOE-boek voor de coach* beperkt zich tot vaak werkgerelateerde individuele coaching. Het zet in op het zelfaccepterend, zelfsturend, zelflerend en zelfoplossend

vermogen van de gecoachte en is resultaatgericht. Deel 1 van het boek beschrijft de visie van de auteurs op coaching, deel 2 beschrijft handvatten voor de coach (HOE's) betreffende houdingen, vaardigheden, methoden en technieken in relatie tot specifieke coachopgaven. Deel 3 biedt checklists waarmee de coach kan nagaan in hoeverre deze de besproken HOE's beheerst. De HOE's zijn gebaseerd op diverse stromingen in de coachliteratuur, die beknopt en helder worden geïntroduceerd. Ze hebben onder meer betrekking op: zorgen voor het belangrijkste instrument (jezelf), werken met waarden, contracteren, vragen stellen (een zeer uitgebreid hoofdstuk), interventiestijlen inzetten, overtuigingen beïnvloeden. Voor niet alle, maar zeker voor een aanmerkelijk aantal benaderingen en werkvormen geldt dat ze zich lenen voor transfer naar individuele trajecten in het maatschappelijk werk. Systematisch wordt de cliënt aangezet tot het herkennen en ontwikkelen van de eigen competenties.

Verschieden van de beschreven HOE's vragen meer kennis en vaardigheden dan door het lezen van dit boek kunnen worden verkregen, maar daarbij wordt verwezen naar aanvullende kennisbronnen. De vele, vaak geestige, voorbeelden maken het boek prettig leesbaar en door de index is het goed als naslagwerk te gebruiken.

Nel Jagt

- Crasborn, J. & E. Buis (2008), *HOE-boek voor de coach*, Zaltbommel: Thema, ISBN 978-90-587-1009-3, 271 pp. € 23,95

Gespreksvoering

Dit boekje verscheen bij het afscheid van Denijs Bru, vanaf de jaren zeventig tot heden docent gespreksvoering aan het Humanistisch Op-

leidingsinstituut respectievelijk de Universiteit van Humanistiek. Het verscheen onder redactie van Jan Hein Mooren en Anouk Bolsenbroek. De laatste schreef ➤

een hoofdstuk over Bru's praktijktrainingen. Bru zelf, geïnspireerd door Rogers, Perls en Gendlin, gaat in op relatieopbouw, empathie, contact, intimiteit en verbondenheid. Thema is steeds dat een gesprek slechts helpend kan zijn wanneer de hulpverlener zeer secuur luistert, zich laat raken en kennen, zelf ook leert van de ander en in ontwikkeling blijft. Of de maatschappelijk werker veel uit dit boekje kan opsteken valt te betwijfelen. Wie in dit vak weet inmiddels niet dat alleen instrumenteel-technische gespreksvaardigheid niet werkt? Het boekje 'leest' nogal moeizaam, mede door de slordige redactie. Het wekt de indruk dat Bru een begenadigd docent was, maar wie alleen deze tekst leest, moet het met minder doen.

Nel Jagt

- Bru, D. (2008), *Horen, verstaan en uitwisselen in professionele gespreksvoering* Amsterdam: SWP, 90 pp. ISBN 978-90-666-5983-4, € 13,90

Beschermjassen

Dit boek begint met het persoonlijke verhaal van een van de auteurs, waarna gaandeweg duidelijk wordt hoe passend dit is. Kitlyn Tjin A Djie is geboren in Suriname, trouwde

met de Hollandse Hans en kreeg twee zonen. Toen haar jongste zoon krullen kreeg, wilden vriendjes niet meer met hem omgaan. Dat veranderde toen hij in Suriname kwam en binnen drie minuten 'in zijn onbekende wortels zakte'. Een rust daalde op hem neer en die rust hielp hem om sterk in zijn schoenen te staan toen hij terugkwam in Nederland. Deze situatie is exemplarisch voor het thema van dit boek. 'Beschermjassen', als werkwoord bedoeld, betekent inbedden in de cultuur, in de groep. Migranten worden er bij iedere levensfaseovergang weer mee geconfronteerd dat dingen anders moeten dan in hun thuisland. Als ze kinderen krijgen, als ze werkloos worden, als er een partner overlijdt, kunnen ze niet terugval-

len op de oude steunstructuren. Telkens komt de verlieservaring van de migratie terug en lijdt men onder het verlies van vertrouwde patronen en rituelen. Met name voor migranten helpt het om de draad uit het verleden te verbinden met het heden. Door het maken vanogrammen, het stellen van contextuele vragen, vragen naar levensverhalen, oude gebruiken en rituelen, wordt de verbinding weer tot stand gebracht. Mensen hebben het verleden nodig, ze moeten het bij zich kunnen dragen om in de toekomst een plek te creëren. Bruikbare tips voor hulpverleners zijn in het hele boek te vinden, inclusief concrete voorbeelden uit de praktijk van Bureau Jeugdzorg Drenthe. Mooi is de vergelijking met deze provincie, waarin diversiteit betrekking heeft op platteland en stad, veen- en zandcultuur.

Will van Genugten

- Tjin A Djie, K. & I. Zwaan (2008), *Beschermjassen. Transculturele hulp aan families*. Assen: Van Gorcum, 96 pp. ISBN 978-90-232-4371-7, € 13,50

Cultuur

In *Psychologie en de multiculturele samenleving* stellen verschillende auteurs de rol van cultuur in de psychologie centraal, aangezien menselijk gedrag niet begrepen kan worden los van de culturele context waarbinnen het zich afspeelt. Dat inzicht is nog niet zo lang gemeengoed. Sinds de jaren zeventig protesteerden Afro- en Aziatische Amerikanen tegen hun onzichtbaarheid in de Amerikaanse psychologie. *Even the rat was white* luidde de titel van een boek destijds. Inmiddels besteden Amerikaanse handboeken meer aandacht aan etnische minderheden, hun situatie en cultuur. De geringe bruikbaarheid voor de Nederlandse situatie vormde een van

de aanleidingen om dit boek te schrijven. Een keur aan auteurs bespreekt centrale begrippen alsmede thema's die ook voor maatschappelijk werkers

interessant zijn, bijvoorbeeld interpreteren van emoties en gezichtsuitdrukkingen, taalgebruik, logisch redeneren, zelfbeeld en culturele waarden, culturele diversiteit in organisaties (teams) en somatiseren van problemen. Het boek biedt actuele informatie op basis van onderzoek en brengt de lezer die zich enige inspanning wil getroosten 'bij de tijd'.

Nel Jagt

- Knipscheer, J. & R. Kleber (red.) (2008), *Psychologie en de multiculturele samenleving*, tweede druk, Amsterdam: Boom onderwijs, 224 pp. ISBN 978-50-473-0083-0, € 29,50

Teamwork

Teams moeten voortdurend zoeken naar nieuwe mogelijkheden om hun prestaties te verbeteren. Vele facetten die bij dit innovatieproces een rol spelen, komen in dit boek aan bod. Het gaat onder meer om het starten van een team, de taken van een teamleider, missie, visie, doelstelling en kwaliteit van een instelling. Voor het maken van plannen en keuzes wordt de SWOT-analyse geïntroduceerd. De acht veranderingsfasen en de criteria waaraan een missie moet voldoen, worden in volgende hoofdstukken beschreven. Het boek geeft richtlijnen voor aanpak van onderdelen van de veranderingsprocessen, die zeker bruikbaar zijn, maar grotendeels ook al wel bekend. Tegelijkertijd biedt het een bondig overzicht van relevante elementen om het proces van innovatie met teams aan te gaan.

Will van Genugten

- Bovenberg, F. & S. van der Lindt (2008), *Innoveren met teams. Resultaatgericht werken in de (o)ggz, verslavingszorg, ribw's en maatschappelijke opvang*, Amsterdam: SWP, 112 pp. ISBN 978-90-666-5888-2, € 15,95